

POSVET O SUBKULTURAH

Roaming Anthropology

Seminar 2, Ohrid,

Makedonija, 7. - 11. 11. 2002

Seminar je bil drugi v vrsti štirih *Roaming anthropology* seminarjev, ki so se oziroma naj bi se zgodili na ozemlju nekdanje Jugoslavije in združujejo študente (vedno bolj pa tudi asistente in profesorje) etnologije in antropologije iz nekdanjih jugoslovanskih republik (Hrvaške, Slovenije, Srbije in Črne gore ter Makedonije). Žal na seminarju za zdaj še ne sodelujejo študentje iz Bosne in Hercegovine, saj v Sarajevu še nimajo oddelka za etnologijo oz. antropologijo. (Prav na zadnjem seminarju je bila izražena tendenca za študijsko sodelovanje z njimi.)

Poglaviti namen seminarja je sodelovanje študentov na strokovnem področju. Torej »na etnološko-antropološkem področju razvijati strokovne povezave, raziskovati in primerjati skupne pojave, ki nas vežejo ter določajo - kulturološko, zgodovinsko in politično. Prav tako je namen opazovati njihovo preobrazbo v različnih in podobnih razvojih.« (Mrevlje in Jularič, 2002) Za skupni imenovalec raziskovanja so bile določene subkulture, saj bi tako lahko na podobnem raziskovalnem področju učinkoviteje primerjali in prediskutirali raziskovalni potek in izsledke raziskav. Pomemben dejavnik je tudi ohranjanje kulturnih povezav na območju Balkana, pri čemer z različnimi medsebojnimi izmenjavami sodeluje tudi študentska populacija.

Začetek in nadaljevanje

Iniciativni seminar je bil med 22. in 26. februarjem 2002 v Beogradu,¹ kjer so zaradi konstruktivnejšega sodelovanja določili skupno temo raziskav in prihodnjih seminarjev. Ohridski seminar je bil uvod v raziskovanje subkultur. Predvsem je bil namenjen odstiranju raziskovalnega področja in prediskutiranju z njimi povezanih antropoloških teorij in metodoloških pristopov. Tretji seminar naj bi bil letos v hrvaški Istri, kjer bomo izmenjali mnenja o poteku raziskovanja, težavah, napakah. Sklepno srečanje naj bi bilo v Sloveniji. Na četrtem *Roamingu* bodo predstavljeni sklepi raziskovanj in oddani pisni izdelki, ki bodo sestavljali zbornik.

Seminar o subkulturah

Seminarja se je udeležilo osem študentov z ljubljanskega

Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti (od 2. do 4. letnika) ter mentor Miha Kozorog, podiplomski študent tega oddelka.²

Seminar je odprl Ljupče Risteski, asistent s skopske »Katedre«³ za etnologijo, in besedo predal Ines Prici z zagrebškega Inštituta za etnologijo in folkloristiko. Predstavila je svojo monografijo z naslovom »Je li pank umro?« Na podlagi raziskovanja podkultur v 80. letih in današnjih oblik podkultur se sprašuje, ali je koncept podkulture v avtohtonem, zgodovinskem smislu mrtev. Meni, da je mogoče govoriti o istih pojavih, vendar v drugih oblikah. Drugačni so mehanizmi za delovanje teh kultur. Omenila je kulturne študije kot raziskave prihodnosti, saj predstavljajo eklektični model, ki vsebuje ustrezno razporejene metodologije s konca 20. stoletja (post-humanizem, post-komunizem, ...). Za preučevanje subkultur imamo po njenem mnenju na razpolago vsakršen pogled in pristop. Tako lahko na primer iz post-feminističnih študij prepoznamo določeno podkulturo, ki bi nam sicer ostala prikrita. Glede samih metod je dodala še naslednje: z obvladovanjem »mehkejših« metodologij (grozd poststrukturalizma) bomo zmožni razvijati komparativno metodologijo, ki je zanj tudi najrelevantnejša pri preučevanju subkultur. Ustvariti je treba inovativno gradivo za inovativno fenomenologijo. Torej ne v smislu reprodukcije napisanega (pri kateri lahko zapademo v opisovanje dejanskih razmer), ampak celovitosti, inovativnosti ter sproščanja intuicije. Novi pristopi dajejo ustvarjalni libido za revitalizacijo preučevanja starih pojavov.

Ines Prica je opozorila na mešano uporabo terminov subkultura in podkultura, ni pa ju posebej opredelila. Podkultura (subkultura) - za razliko od kontrakture - po njenem vsebuje prikrito ideologijo. Kontrakultura ima manifest, odkrit ideološki žargon, medtem ko popkultura ni več strogo ločena od podkultur in drugih kultur.

¹ glej Gsed 42/3 2002. *Roaming anthropology* seminar je bil ustanovljen kot plod predhodnih pobud srbskih in slovenskih študentov, ki so se prvič srečali na Oddelku za etnologijo in antropologijo v Beogradu, maja 2001. Projekt potujočega seminarja so zastavili beograjski kolegi. Organizacija posameznih seminarjev pa je v domeni študentov in institucij pri katerih seminar gostuje.

² Kot strokovnjak na področju subkultur, naj bi nas spremljal Rajko Muršič, ki pa je zaradi poškodbe na oddelčni nogometni tekmi, odhod žal moral odpovedati.

³ Etnologija v Skopju, se izvaja v okviru oddelka za geografijo

Podkultura se kaže v odnosu do nečesa drugega. Lahko se nanaša na drugo podkulturo ali na dominantno kulturo. Za razumevanje podkulture je potrebna strukturalna analiza. Podkultura opozarja na nevrvalgične točke kulture. Torej na mesto stika podkulture in kulture. Res pa je, da je vse težje odkrivati mesta, ki niso nevrvalgična (poplava prepletenih kultur). Tukaj nastopi koncept hibrida, ki ga izpelje Homi Bhabha v knjigi *Location of Culture*. Hibrid je »novokomponirani model«, predhodnik izvornika, nekaj, kar je prej izvir kot derivat.

Podkultura je analitično orodje za preučevanje kulture. S preučevanjem podkulture ne preučujemo samo nje, ampak razkrivamo sisteme, v katerih deluje, in s tem povzročamo odpiranje novih sistemov kultur. Kot primer navede razmere v nekdanji Jugoslaviji. Na eni strani je obstajala hegemonna povezava Beograd - Zagreb kot primarna, na drugi strani pa alternativni središči Ljubljana (Neue Slowenische Kunst) in Sarajevo (Novi primitivizem). Ines Prica je preučevala pankovsko podkulturo. Povzela je nekatera Hebdigeva izhodišča, po katerih je punk sklenjena enota podkulture in daje reprezentativne simbole. Punk je kulturni izvirnik. Ta podkultura je kot hibrid simboličnega in strukturalnega izraza umrla.

Ostaja pa ulični tip podkulture. Prica se sprašuje, kako bi bilo mogoče opredeliti in izpeljati podkulturo iz tega tako očitnega statusa ter jo kot takšno analizirati v danem kontekstu. Sklenila je, da se podkulture tudi izumljajo in s tem vlečejo iz liturgičnega stanja.

Tomislav Pletenac, asistent na zagrebškem Oddelku za etnologijo se je osredotočil na razmerje med dominantno kulturo in subkulturo. Dominantna kultura po njegovem teži k širjenju moči, kar počne tudi s pomočjo jezika. Dominantna kultura dobiva moč na področju škandala (npr. afera Watergate). Post-subkultura pa poskuša eliminirati hegemonno dominantno kulturo, a se prav s pomočjo subkulture v političnem smislu ustvarja dominantna kultura.

Ljupčo Risteski je predstavil kronološki pregled raziskovanja subkultur. Izpostavil je termin subkultura, ki označuje nekaj, kar je nižjega ranga, nekaj deviantnega. S takšno negativno konotacijo se vzpostavlja možnost manipuliranja in marginalizacije. Možna opredelitev subkultur je, da so subkulture skupine ljudi, ki imajo, ali mislijo, da imajo, skupne interese, želje in izkustva. To jih ločuje od ostalih skupnosti. Če skupnosti pojmuje kot majhne entitete, ki so vključene v sistem večjih entitet, jih je mogoče poimenovati subkulture. Ljupčo Risteski je potegnil ločnico med javnim in subkulturnim. V zoni javnega nastopajo lojalni prebivalci, v zoni subkulturnega pa »onesposobljeni«, »nenormalni«. Ljudske množice označi za iracionalne, politično manipulirane. So proizvodi procesa socializacije (množične produkcije). V 50. in 60. letih subkulture vse bolj konstruirajo individuimi, ki so vse bolj napredni, aktivni in kreativni. Omenil je raziskovalne pristope čikaške, frankfurtske, birminghamske šole. Zgodovina teh raziskovalnih pristopov je pomembna za razumevanje položaja raziskovalne dejavnosti danes ter za njene usmeritve v prihodnosti.

Preučevanje subkultur se danes odvija v okviru kulturnih študij (kulturologije). Danes imamo očiščen teren za etnografijo - svobodno in žanrsko raznoliko raziskovanje, ki naj ustvarja polnopraven in samostojen tekst. Po njegovem mnenju je treba poiskati iracionalni moment subkulture. Torej točko, kjer posega v tokove kultur. Subkulture pa lahko opredeljujemo s pomočjo različnih kodov (npr. Barth - kod mode). Opredeljevanje subkultur pa je odvisno tudi od našega individualnega razvrščanja in referiranja le-teh med in na ostale kulturne tokove.

Davorin Trpeski, asistent na skopski katedri je predstavil svojo raziskavo političnih strank, centrov moči ter njihovih političnih podmladkov v Makedoniji. Politika na Balkanu tudi v zadnjih desetih letih temelji na kontinuiteti zgodovinske povesti - mita. Ta politika lobira za vzpostavljanjem mitske kontinuitete. Balkanska politika se lahko obravnava kot podpolitika politike Evropske unije. Nadalje je povedal, da politične frakcije podmladkov delujejo tudi zato, da so v funkciji »resnih« strank, za katere v javnost prenašajo ideološke modele in so tako krinka večjim strankam. Vpliv političnega etnocentrizma pa se kaže tudi, ko podmladki pišejo parole, grafite - dobesedno ideologijo. V Makedoniji obstajata makedonska in albanska zveza srednješolske mladine, ki ju s svojimi dejanji (mednacionalna trenja) lahko smatramo kot končni povratni učinek političnih vplivov.

Miloš Milenković, asistent na beograjskem Oddelku za etnologijo in antropologijo je svoje raziskovanje osredotočil na akademske etnološke skupnosti. V okviru seminarja je predstavil težnjo po razširitvi raziskovalnega področja s pomočjo zainteresiranih študentov iz Srbije na celotno območje nekdanje Jugoslavije. Raziskovanje akademskih subkultur bi se usmerilo v preučevanje študijskega sistema na etnoloških/antropoloških oddelkih. Raziskava bi se lahko dotikala delovanja sistema oddelka v primerjavi z drugimi družbenimi institucijami (konvencionalizacija raziskovalnega pristopa). Predmet raziskave pa so lahko še različna humanistična društva, organizacije, etnološke institucije, ... Omenil je Etnološko društvo Srbije, ki da se samoukinja, ker ne ugotovi preseka trenutnega stanja, realnosti trenutka, in se prepušča zatopljenosti v sanjaštvu. Nekateri etnologi v Srbiji naj bi se zunajdisciplinarno predstavljali kot diplomirani patrioti.

Miha Kozorog je zasnoval svoje predavanje na diplomskem delu "Glasba-prostor-identiteta: primeri iz Tolmina po letu 1945". Na primerih dogajanja med mladimi v Tolminu je želel preusmeriti pogled iz koncepta subkulture na koncept scene.

Z utemeljevanjem koncepta scene je želel preseči strukturalistični pogled in poudariti procesnost, dinamiko, naključnost in prepletenost razmerij dominantno-podrejeno na polju mladinskih kultur. Uporabnost koncepta scene je, po njegovem mnenju, med drugim v polju obravnave različnih lokalnih družbenih skupin in akterjev ter njihovi identifikaciji z različnimi (globalnimi) subkulturami. Koncept scene pripomore tudi k zaznavanju medsebojne prepletenosti različnih scen, v lokalnih in nadlokalnih okvirih. Omogoča nam odkrivanje meja, preko katerih se scena oziroma skupnost na njej opredeljuje in ogra-

juje, s čimer pa ne zanemarimo pogleda na strukturo. Miha Kozorog nadaljuje, da je takšen pristop primeren tudi z vidika metode opazovanja z udeležbo, saj nam skozi konkretno akcijo v neki opazovani sceni omogoča opisovati njeno celoto, takšno kot jo skozi akcijo doživljamo, in ne abstraktnih razmerij dominantno-matične podkulture. Prav s konceptom scene pa je po mnenju Mihe Kozoroga mogoče opisovati sočasne mladinske pojave v nekdanji Jugoslaviji.

Sklep

Sklep seminarja o subkulturah sta bili dve možni usmeritvi za nadaljno raziskovanje. Prvič, raziskovanje neakademiških subkultur, in drugič, raziskovanje akademskih subkultur (predlog Miloša Milenkovića). Na seminarju smo v skupinah analizirali dosedanje sodelovanje in nanizali predloge za oblikovanje prihodnjih seminarjev. Po izmenjavi zbornikov in monografij, ki

smo jih študentje s pomočjo študentskih etnoloških društev, oddelkov in profesorjev prinesli v Ohrid, je sledil še večer z druženjem v mestu.

Dodal bi, da želimo študentje Eika, ki sodelujemo na seminarju, vzbuditi zanimanje za sodelovanje tudi pri drugih. Zato bi povabili vse tiste študente Eika, ki študijsko preučujejo subkulture, da se nam čim prej pridružijo, saj bo zaključni seminar pmladi 2004.

Literatura:

MREVLJE, Neža; JULARIČ, Lidija; ŽUPEVC, Katarina; PISTOTNIK, Sara; BOBEK, Živa; DEMBSKY, Helena 2002: Seminar študentov etnologije in antropologije v Beogradu. V: Glasnik SED, letnik 42, št. 2. Ljubljana, 66-68.

LEPA PUŠČA - SCHÖNE ÖDE - BELLA BRULLA

Kraji v obmejnem trikotniku Slovenije, Avstrije in Italije so del nekdanj enotnega geografskega, gospodarskega in kulturnega prostora, ki so ga razdelile meje. Tako industrijske Jesenice v Gornjesavski dolini kot trško Bistrice v Rožu na Koroškem in rudarski Rabelj v Furlaniji je zaznamovala industrija. Ta se je razvila na temeljih naravnih danosti, ki so narekivale predvsem razvoj rudarstva in z njim povezanega železarstva. Vsi trije kraji, ki so z razvojem industrije rasli in se razvijali, doživljajo z njenim propadom krizo identitete. Železarstvo na Jesenicah se je ohranilo v bistveno zmanjšanem obsegu kot v drugi polovici 20. stoletja, tovarno baterij Bistrica v Rožu so zaprli, o nekdanjih železarskih obratih tudi ni več sledu, rudnik Cave del Predil so prav tako pred leti zaprli. Kraji se soočajo s hudimi gospodarskimi težavami in socialnimi stiskami, kar se odraža tudi v njihovem zunanem videzu. Kljub vsem naporom za revitalizacijo ostajajo vsi trije kraji še vedno v senci nekdanje slave, pozabljeni in odrinjeni na obrobje dogajanja. Čeprav je pokrajina privlačna, si nekdanj razvit turizem le stežka utira pot v postindustrijsko stvarnost. Nekdanj živahni stiki so omejeni na minimalno raven. Izjema ni niti kultura, saj kulturne izmenjave med kraji skoraj ni. Prebivalci, zlasti mladi, odhajajo, saj v krajih ne vidijo prihodnosti.

S projektom Lepa pušča bi radi obiskovalcem odprli oči za lepoto teh krajev, ki so pusti in nezanimivi le na prvi pogled. S

kulturnimi dogodki in prireditvami bi radi vsem obiskovalcem, predvsem pa domačemu prebivalstvu odprli nove vidike, nova polja zaznavanja. Cilj projekta je krepitev regionalne identitete in spoštovanje do »neprivlačnega« ter vzpostavljanje stikov med prebivalci.

Pozornost avtorjev projekta je zlasti usmerjena k nekaterim temam, ki so značilne za vse tri kraje.

VODA igra v vseh treh krajih odločilno vlogo že tisoč in več let ter daje krajem svojevrsten pečat. Pozornost velja tudi energetskim objektom, ki so se tu razvili in danes večinoma predstavljajo prvovrstne spomenike tehniške dediščine.

INDUSTRIJSKE RAZVALINE, ki pričajo o nekdanj razviti industriji, danes pa večinoma propadajo, so prav tako značilne za vse tri kraje. Nekatere od njih so pravi arhitekturni spomeniki svojega časa, spet druge pa so danes dobile novo funkcijo.

ŽELEZNICA je dobrih sto let povezovala vse tri kraje. Jesenice so železniško povezavo dobile leta 1870 z izgradnjo Rudolfove železnice Ljubljana-Trbiž. Na začetku 20. stoletja (1905) je bil dograjen predor Področca, leto kasneje pa še bohinjska proga proti Trstu. Povezava je bila v šestdesetih letih 20. stoletja prekinjena od Jesenic do Kranjske Gore.